

Kan vi hindra en förtryckarstat att växa fram?

av Bengt-Åke Wennberg

Vi är alla överens om värdet av det fria ordet. Men detta värde är meningslöst om sanningshalten i det som sägs kan ifrågasättas. Vi har i dag kommit så långt i vår kunskapsutveckling att just detta är fallet. Stora institutioner, politiker och "auktoriteter" kan ljuga oss rakt i ansiktet – inte alltid med vilje utan oftast för att deras uppfattningar är fördomsfulla och styrda av den sociala kontext i vilken de verkar.

Detta är en helt naturlig konsekvens av att vi alla medverkar till att det blir som det blir eftersom vi gör som vi gör. INGEN kan ställa sig utanför systemet. Alla tvingas se systemet inifrån. Att tillämpa det fria ordet betyder därför att vi därför måste tillämpa något som Michael Foucault kallade *parrhesia* – att ärligt och utan rädsla uttala vår uppfattning om något utifrån vår egen erfarenhet och uppfattning.

Svaret på frågan i rubriken är JA. Vi kan göra det genom att komma till tals med varandra om vilka värderingar som måste gälla i de specifika situationer vi måste hantera gemensamt. Det skall inte vara ok att skylla på regelverk

för att man inte kan ta ställning till vad som är rätt och fel. De tjänstemän som inte kan ta ställning och motivera denna skall inte sitta kvar. Hur illa det kan gå om vi inte kan mobilisera detta mod att ställa upp för det hedervärda samhället finns det många exempel på.

De senaste dagarna har det exempelvis i TV visats reportage om olympiaden i Sotji. Dessa är inte så smickrande för Putin och Ryssland. En ledare i GP den 5 februari fyller på med att spelen i Sotji är en skandal. Putin är förstås mån om att ge en annan bild. Vad som är sanning och vad som är propaganda kan inte jag avgöra. Jag vill emellertid i denna blogg inte i första hand kritisera Ryssland och Putin.

Vad som händer i Sotji och i Ryssland är illa nog. Vad som skrämmer mig mer, är den synopsis som berättelserna jag hört i radio och TV bygger på. Det är en pjäs som vi väl känner till. Vi människor har alltför många gånger tidigare i vår historia låtit den bli verklighet. Samma pjäs utspelas nu också överallt i mängder av länder där mänskliga rättigheter sitter trångt. Det är just detta faktum som skrämmer mig. Vi vet nämligen alla hur pjäsen slutar. Vi tror att vi är skyddade och kan låta det pågå. Så är det inte.

Pjäsens huvudperson är den maktfullkomlige despoten, den styrande eliten, de religiösa fundamentalisterna, det allsmäktiga partiet eller kanske till och med den kraftfulle riksbokhållaren, som exempelvis en gång Gunnar Sträng, som vaktar statens skattekista. De vill ställa i ordning det som blivit stört. Återskapa det som förlorats. I just denna speciella version av pjäsen som jag nu refererar till har makten blivit allsmäktig.

Allmakten har tagit på sig uppgiften att ordna samhället – precis så som Putin nu gör. Makten skall styra och bestämma så att det blir bra. Putin vill, enligt denna pjäs, det vill säga så som historien berättas i massmedia, skapa ett starkt Ryssland och ett turistparadis i Sotji i skydd av en olympiad. Detta skulle kunna vara bra, men genom allmakten blir den farlig.

Den grundläggande intrigen i pjäsen är nämligen att denna allsmäktiga ledning, för att kunna ordna staten som man vill, måste ha en byråkrati och en tjänstemannakader som går dess ärenden. Som smilar, hycklar och fjäskar för makten istället för att redligt ta ansvar för det land och den befolkning som styrs. De trixar och mixtrar med lagar och bestämmelser för att dessa skall passa makten snarare än att gagna medborgarna. De sviker allt som heter lokalt självbestämmande, mänskliga rättigheter och rimliga rättsregler. Detta beskrivs i en text jag snickrat ihop med hjälp av Per Thorsell och som [kan laddas ner här](#).

Storbyn bygger på att allmakten förlämnar makten till vasaller som sätter in arméer av småbusar, jurister, bokhållare, präster, poliser och åklagare som mot olika former av belöningar driver igenom de nödvändiga dekreten och styrmedlen. Korruptionen växer och rättssäkerheten hotas. Det hela utvecklas till en ond cirkel där vi alla så småningom dras med i spelet. Detta är pjäsens grunddrag.

Det finns många exempel på denna pjäs. Hitler var ett. Det var en gåta hur han under en av de största kriserna i världshistorien lyckades hålla en olympiad i Berlin som slog alla rekord och hur han under själva krisen lyckades bygga vägar, en stor armé och en krigsindustri som gjorde Tyskland till världens starkaste makt, berett att lägga Europa under sig.

Hitler gjorde i stor skala det som Putin, och som vår och Europas regeringar nu gör. Han satte igång sedelpressarna och producerade pengar (Vi gör det genom bankernas allt större krediter. Det är därför de får så stora vinster). Vid tiden för andra världskriget fanns det i räkenskaperna inte längre täckning för Tysklands skuld. Balansräkningen var tom. Tyskland var konkursmässigt. Intäkterna räckte inte till.

Men Hitler gjorde då det geniala draget att han i balansräkningen inkluderade all egendom som judar hade och all egendom och alla resurser som fanns hos de folk han tänkte besegra. Därmed gick bokslutet ihop men därmed var också världskriget ett faktum. Det fanns ingen annan väg för Tyskland att klara sin ekonomi än att bli ett Herrefolk över hela världen. Nu vet vi hur det gick. Nå men vi i Sverige klarar oss väl nu som då. Vi är väl inte ett folk som spelar med i en sådan pjäs? Jo då! Vi har nu länge suttit i samma båt som alla de andra.

Patrik Engellau har skrivit en bok "På spaning efter moder Sveas själ" som beskriver att Sverige historiskt har följt just det synopsis jag här beskrivit. Vi är inte skyddade - tvärtom. Enligt Engellaus redogörelse har Sverige sedan tidernas begynnelse levt i en auktoritär struktur, precis som Ryssland. Enväldet har haft tjänstemännen som handräckning. Ibland har kåren varit oväldig och schysst men den har lika ofta varit, och blivit, korrumpad och maktfullkomlig.

I enväldets senare faser har tjänstemännen alltid berikat sig och belönats av härskaren på ett sådant sätt att folket blivit så fattigt att något måste göras. Då har ett nytt envælde skapats och nya tjänstemän meriterats som i sin tur i nästa fas gjort landet fattigt.

Så har det enligt Engellau pågått sekel efter sekel. Så nog är vi också infekterade av den ryska sjukan. Men vi kan motverka sjukdomens utbredning genom att protestera och kräva kompetens och oväld – inte bara lönsamhet – av våra tjänstemän. De är allmänhetens tjänare och inte våra herrar. Det har vi gjort förr och vi kan göra igen.

När den amerikanske justitieministern påpekar att Sverige är mästare i demokrati så är detta således inte helt och hållet med sanningen överensstämmande. Engellaus bok visar att vi snarare är världsmästare i att leva med ett upplyst envælde. Det vore roligt om vi kunde leva upp till det demokratiska epitet som den amerikanske justitieministern gett oss – men då får vi nog lära oss att säga ifrån. Vi måste som medborgare komma till tals. Vi måste få komma till vår rätt. Vi måste ges möjlighet att gemensamt komma till rätta med vår tids stora frågor och inte frestas att överlämna ansvaret till någon allsmäktig härskare.

Referenser

<https://menvart.se/Filerpdf/2014-bloggar/MarxoEngellau.pdf>

<https://www.bengtharry.me/?p=2147>